

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне
та практичне значення результатів дисертації

Надії Явиої

«ФОРТЕПІАННЕ МИСТЕЦТВО АВСТРІЙСЬКИХ І НІМЕЦЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ ЛЬВОВА ПЕРШОЇ ПОЛОВИНІ XIX СТОЛІТТЯ В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ ГАЛИЧИНИ»

на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»
із галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Публічну презентацію наукових результатів дисертації
проведено на спеціальному фаховому міжкафедральному засіданні
відділу аспірантури та докторантury
Львівської національної музичної академії імені М.В. Лисенка,
що відбулось 18 червня 2025 року
(відповідно до Наказу №205 від 11.06.2025 р.)

ПРИСУТНІ (комісія у складі): усі члени та членкині засідання

Віктор Камінський – голова засідання, проректор з наукової роботи; Любов Кияновська – **наукова керівниця** аспірантки; Наталія Посікіра-Омельчук – **заступниця голови засідання**, завідувачка відділу аспірантури та докторантury; Ірина Чернова-Строй – **спеціальна експертка із вивчення дисертації**; Зоряна Ластовецька-Соланська; Ірина Антонюк; Лілія Шевчук-Назар; Оксана Письменна; Тетяна Мілодан; Наталія Завісько – **секретарка засідання**.

СЛУХАЛИ: публічну презентацію наукових результатів дисертації здобувачки ступеня доктора філософії Надії Явиої «Фортепіанна творчість австрійських і німецьких композиторів Львова першої половини XIX століття в контексті культурного життя Галичини», обговорення наукової новизни, теоретичного та практичного значення результатів дисертації.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Будучи поліконфесійним та мультикультурним регіоном з особливою історією змін державності, Галичина сформувалась як регіон з винятково багатими музичними традиціями, зокрема й у сфері фортепіанного мистецтва. Власне це й робить її виконавські, композиторські, педагогічні традиції привабливим матеріалом для досліджень австрійських, німецьких, польських, чеських, питомо українських мистецьких явищ чи їх взаємозв'язків, географії гастрольних виступів піаністів зі світовими іменами, взаємопливів провідних піаністичних шкіл Європи, фортепіанних осередків навчальних закладів та індивідуальних педагогічних систем,

концертного та дидактичного фортепіанного репертуару, створеного митцями в Галичині чи вихідцями з цих територій.

Розквіт європейських фортепіанних шкіл припадає на другу половину XIX – початок XX століття – період сформованих концертно-виконавських традицій і осередків фахової підготовки піаністів. Натомість процеси першої половини XIX століття в дослідженнях часто трактуються доволі неоднозначно. Це й справді особливий період, який має переходний характер щодо конструктивних змін у клавішних інструментах, і в поширенні нових видів техніки у виконавській практиці, особливостей функціонування фортепіанного мистецтва в соціумі, формуванні зasad публічного концертування, у вимогах і завданнях, які ставилися до фаху музиканта (виконавця-педагога-композитора-концертмейстра-диригента-майстра інструментарію-менеджера концертного процесу).

Галичина як невід'ємна частина європейського культурного простору аналогічним чином формувала свої музичні традиції. Як новоприєднана провінція імперії Габсбургів, вона встановлювала активні мистецькі контакти з метрополією. Тож закономірно найбільш прикметними постатями у фортепіанного мистецтва у регіоні даного періоду є музиканти австрійського і німецького походження: Йоганн Георг Антон Медеріч-Галлюс, Франц Ксавер Вольфганг Моцарт, Йоганн (Ян Жан) Рукгабер та Йозеф Крістоф Кесслер. Всі вони сформувалися в умовах панування у європейській культурі класицизму і творили в переходний період, де значною мірою зберігалися риси попередньої історичної епохи, поєднані з ознаками бідермаєру та раннього романтизму.

У австро-німецькому мистецтвознавстві для досліджуваного періоду поширенім є термін *Vormärz* (буквальний переклад з німецької – перед березнем), та його означення його своєрідного відгалуження як віденського бідермаєру. Термін *Vormärz* відзначає час між закінченням Віденського конгресу (1815) і вибухом березневої революції в 1848 році і був однією з найплідніших епох в історії європейської культури. Політична ситуація і реакція після поразки Наполеона стали каталізатором для реалізації мистецького потенціалу. Зокрема на авансцену у мистецтві Німеччини та Австрії XIX століття виходять поети і драматурги з велими критичним поглядом на сучасне суспільство – Георг Бюхнер, Генріх Гейне та Людвіг Берне, містичний митець-романтик Е. Т. А. Гофман; поет з Ангальта Вільгельм Мюллер, видатний літератор Франц Грільпарцер, драматург-комедіограф Йоганн Нестрой, композитори Франц Шуберт і К. М. фон Вебер та численні інші. Один з представників цього покоління, австрійський композитор і піаніст Й. Н. Гуммель, учень В. А. Моцарта, відіграв помітну роль у львівському музичному житті як вчитель Моцарта-сина та Й. Рукгабера.

З цього огляду **актуальність** запропонованої теми роботи зумовлена необхідністю визначення характеру освіти провідних творців піаністичної традиції Галичини першої половини XIX століття, їх фаховий вишкіл, спадкоємність з провідними фортепіанними школами Європи, вплив на культурне життя регіону, педагогічний досвід, композиторський доробок для фортепіано, відзеркалення у ньому топоніміки, особистостей, етнохарактерних музичних особливостей краю.

З іменами вищезгаданих центральних постатей дослідження пов'язані найяскравіші події в культурному просторі Львова першої половини XIX ст.: створення Товариства святої Цецилії, котре заснував син геніального австрійського музиканта В.А.Моцарта – Франц Ксавер Моцарт; Товариства Друзів Музики, а з 1835 року – Галицького музичного товариства, першим директором якого став Йоганес Рукгабер, котрий з 1853 року також обіймав посаду директора консерваторії ГМТ – одного з найдавніших в Європі музичних закладів вищої освіти. Проте їхня діяльність не обмежувалась організацією музичних інституцій: передусім вищеперелічені музиканти були відмінними виконавцями, педагогами та композиторами.

Активна участь в концертному житті міста сприяла поширенню і утвердженню фортепіанного мистецтва та викликала неабиякий інтерес у тогочасної публіки. Піаністи часто виступали з власними композиціями, а також з іншими творами сучасників. До прикладу варто згадати перший публічний виступ Ф. К. Моцарта у Львові, котрий з'явився перед львівською публікою з власним фортепіанним концертом № 1 оп. 14 з нагоди свого двадцятиріччя. Інший австрійський композитор французького походження Йоганес Рукгабер також неабияк вразив тодішніх меломанів Льова, а кожна його поява на сцені завжди супроводжувалась захоплюючими відгуками преси, яка називала піаніста «геніальним віртуозом» та «художником, з унікальними знаннями».

Свої виконавські навики, а також ґрутовні знання з композиції вони невтомно передавали власним учням, що стали послідовниками їхньої творчості на галицьких землях. Доречним буде згадати багаторічну співпрацю Ф. К. Моцарта з улюбленим вчителем-контрапунктистом Й. Медерічем, котрий також свого часу обрав Львів місцем своєї мистецької діяльності, невтомно працюючи у різних музичних сферах. Будучи послідовником відомого австрійського композитора та піаніста Г. Ф. Вагензейля, Й.Медеріч став важливою фігурою при монастирі бенедиктином, де він не лише виконував обов'язки копіювання нот, але й був у ролі педагога серед його вихованець, сприяючи розвитку музичної культури міста.

У подальші роки вагомий внесок в розвиток музичного середовища Львова здійснив відомий німецький піаніст та композитор Й. Кесслер, ім'я якого сьогодні відоме насамперед завдяки значному доробку в жанрі етюду. Водночас його діяльність охоплювала і педагогічну сферу: він активно залучав власних учнів до участі в концертному житті Львова, а публікації в тогочасних виданнях регулярно відзначали найяскравіші виступи, наголошуючи на їх високій мистецькій якості.

В цілому творчість західноєвропейський композиторів, котрі закладали підвалини фортепіанного мистецтва у Львові на початку XIX століття є мало дослідженою, тому комплексне вивчення їх композиторської, виконавської, педагогічної та культурно-просвітницької діяльності є необхідною для того, щоб простежити витоки становлення професійної піаністичної культури в регіоні та визначити їхній внесок у формування мистецьких традицій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами
Дисертаційне дослідження виконане в аспірантурі Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка і відповідає темі №7 «Музична культура

Галичини XIX – першої половини ХХ ст.» перспективного тематичного плану науково-дослідної роботи Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка на 2020 – 2025 рр. Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка. Протокол засідання №06 від 16.12. 2021 року.

Метою даного дослідження є розкриття особливостей функціонування фортепіанного мистецтва в Галичині першої половини XIX століття за участі австрійських і німецьких музикантів.

Для її реалізації необхідно вирішити наступні **завдання**:

- з'ясувати рівень дослідженості базових тенденцій фортепіанного мистецтва вказаного періоду в Європі та Галичині;
- дослідити суспільно-політичні передумови становлення фортепіанного мистецтва в Галичині;
- простежити еволюцію форм фортепіанного виконавства в системі концертно-виконавських традицій;
- з'ясувати типологію та конструктивні особливості фортепіанних інструментів у контексті їх застосування у виконавській практиці;
- з'ясувати роль салонного середовища в музичному житті Львова та визначити його вплив на формування та розвиток жанрів фортепіанної музики, зокрема інструментальної мініатюри;
- з'ясувати стильові та хронологічні засади формування фортепіанного мистецтва в Галичині у п.п. XIX ст. в контексті європейської романтичної традиції;
- класифікувати жанрову систему, окреслити стильові орієнтири, індивідуальні риси фортепіанної творчості на прикладі доробку провідних виконавців і педагогів Галичини;
- простежити зв'язки представників фортепіанного мистецтва Галичини досліджуваного періоду з провідними школами Європи;
- проаналізувати внесок Й.Медеріча, Ф.К.Моцарта, Й.Рукгабера та Й.Кесслера в розвиток фортепіанної педагогіки регіону, простежити шлях професійного зростання їх учнів в контексті педагогічної діяльності музикантів;
- проаналізувати обрані фортепіанні твори Й. Г. Медеріча Галлюса, Ф. К. Моцарта, Й. Рукгабера, Й. Кесслера, щоб виявити особливості їх музичної мови та простежити зв'язок жанрової форми з індивідуальними рисами композиторського письма.
- визначити коло виконавських завдань, що постають у процесі інтерпретації вибраних фортепіанних зразків з урахуванням технічних і художніх викликів.

Об'єктом дослідження виступає європейське фортепіанне мистецтво першої половини XIX століття.

Предмет дослідження: фортепіанне мистецтво Галичини та її провідних австрійських і німецьких представників даного періоду.

Матеріалом дослідження є композиторська, виконавська та педагогічна творчість Йоганна Антона Георга Медеріча Галлюса, Франца Ксавера Моцарта, Йоганнеса Рукгабера, Йозефа Крістофа Кесслера. Для розгляду обрано

різноманітні приклади творчості провідних музикантів, які були практикуючими піаністами-виконавцями, педагогами фортепіано, композиторами, активними учасниками і організаторами музично-мистецького життя Галичини першої половини XIX століття.

Хронологічні межі дослідження охоплюють першу половину XIX століття.

Методологія дослідження полягає в комплексному застосуванні методів:

- історичного (у розгляді традицій і новаторства, напрацювань національних фортепіанних шкіл та особливостей індивідуальних творчих методів їх представників);
- джерелознавчого (у співставленні аргументації та висновків позицій дослідників щодо інтерпретації виконавських, стилювих та виразових засобів в доробку залучених до розгляду композиторів);
- ретроспективного методу – для реконструкції рис клавірної творчості і її проекції на фортепіанну;
- компаративістського – для виявлення естетико-стилювих, світоглядних, змістових, жанрових, драматургічних, текстологічних особливостей творчого процесу в доробку композиторів та розкриття особливостей втілення різновидів жанру в умовах відмінних соціо-історичних обставин;
- спеціальних методів, розроблених в культурології: інтертекстуального, феноменологічного та герменевтичного аналізу.

Теоретичною базою стали:

У процесі дослідження авторка залучила широкий спектр джерел, що включає в себе як праці українських так і зарубіжних музикознавців, матеріали української, польської, німецької преси, присвячені темам, пов'язані з важливими аспектами дисертації:

- історико-суспільних студії Галичини, зокрема періоду належності краю до імперії Габсбургів;
- з'ясування загальних зasad музичної інтерпретації та фортепіанної педагогіки, зокрема в українському та галицькому культурному континуумі;
- вивчення персоналій галицьких композиторів;
- загальні проблеми музичного життя в Галичині;
- витоки становлення піаністичних традицій в Галичині;
- дослідження еволюції клавішного інструментарію;
- міжнаціональні зв'язки у царині галицького музичного мистецтва;
- аспекти музичного діалогу між австрійським та українським культурним середовищами;
- стилюві особливості музичного мистецтва XIX ст.;
- дослідження питань особливостей фортепіанних виконавських традицій доби романтизму, зокрема формуванню близкучого стилю.

Джерельну базу дослідження склали нотні видання фортепіанних творів композиторів Галичини першої половини XIX століття. Зокрема, було проаналізовано такі твори:

- Й. Медеріч детто Галлюс Соната для фортепіано №1 B-dur;
- Ф.К.Моцарт Концерт для фортепіано з оркестром №1 C-dur;
- Й.Рукгабер Варіації для фортепіано оп.30; фортепіанний цикл «Пам'яті Мирослави»;
- Й.Кесслер Етюди-рапсодії оп.51

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі вперше:

- здійснено комплексний розгляд культурно-мистецького життя Галичини окресленого періоду з позицій функціонування в ньому фортепіанного виконавства і творчості;
- відслідковано наявний клавішний інструментарій, який функціонував в регіоні, нотні видавництва та їх контакти з провідними європейськими осередками нотодрукування;
- простежено спадкоємність європейських традицій фортепіанного мистецтва та їх адаптацію в місцевих умовах,
- виявлено рівні узгодження фортепіанної творчості з існуючими соціокультурними запитами, рівень залучення в регіональне середовище на рівні програмності, жанрів і виразових засобів;
- простежено витоки концертної діяльності піаністів у Львові початку XIX століття та їх вплив на музичне життя регіону;
- проаналізовано внесок досліджуваних композиторів у становлення фортепіанної педагогіки в Галичині у першій половині XIX століття;
- здійснено детальний аналіз окремих фортепіанних композицій, зосереджуючи увагу на специфіці їх музичної мови;
- окреслено специфіку виконавсько-інтерпретаційних завдань, важливих для реалізації художнього задуму в процесі їх сценічного втілення.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості використання його матеріалів у лекціях з фаху для студентів фортепіанних факультетів профільних навчальних закладів; у лекційних курсах з теорії та історії фортепіанного мистецтва, методики викладання фортепіано, виконавської інтерпретації, відповідних розділів до історії фортепіанного виконавства в Україні, а також у процесі підготовки програм з творів вказаної доби при підготовці до концертів з метою дотримання стильової відповідності і вибору відповідної інтерпретаційної версії.

Особистий внесок здобувача. Фортепіанну творчість австрійських і німецьких композиторів Львова у першій половині XIX століття вперше проаналізовано з позицій впливу на неї історичних факторів суспільно-політичного життя держави. Було вибудовано цілісну концепцію професійної діяльності і творчості вищезгаданих композиторів, котрі безпосередньо були пов'язані з Галичиною, що дало змогу заповнити одну з малодосліджених ділянок в історії музичного мистецтва України.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг дисертації складає 260 сторінок, кількість сторінок основного тексту – 230, список використаних джерел – 257 позицій.

Апробація результатів дослідження: Дисертація обговорювалася на спеціальних засіданнях відділу аспірантури та докторантury ЛНМА імені М. В. Лисенка з питань аспірантських звітів про виконання індивідуального плану наукової роботи здобувачів ступеня доктора філософії. Її основні положення було оприлюднено у доповідях на 4 міжнародних наукових та науково-практичних конференціях, серед яких: *V Всеукраїнська науково-практична конференція «Фортепіанне мистецтво України: історія та сучасність»*. (Київ, 16-17 листопада 2022); *I Міжнародна науково-практична конференція з питань фортепіанного мистецтва «Українська фортепіанна музика в контексті світового музичного мистецтва»*. (Львів, 19-20 жовтня 2023); *II Міжнародна науково-практична конференція з питань фортепіанного мистецтва «Українська фортепіанна музика в контексті світового музичного мистецтва»*. (Львів, 30-31 жовтня 2024); *IV Міжнародна молодіжна науково-мистецтва творча конференція імені Стефанії Павлишин*. (Львів, 7-9 квітня 2025)

Повнота викладу матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок здобувача. За темою дисертації опубліковано три одноосібні наукові статті у спеціалізованих фахових виданнях категорії «Б», що належать до переліку наукових фахових видань України:

1. Явна Н.В. Взаємовпливи провідних європейських шкіл у фортепіанній педагогіці Львова першої половини XIX століття. *Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник*. Одеса, 2024. Вип. 40. С. 388-402.
<https://doi.org/10.31723/2524-0447-2024-40-26>
2. Явна Н.В. Фортепіанна спадщина Йоганнеса Рукгабера в контексті ранньоромантичного салонного стилю. *Fine Art and Culture Studies. Вісник Волинського Національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк, 2024. Вип. 5. С. 128-135.
<https://doi.org/10.32782/facs-2024-5-17>
3. Явна Н.В. Вплив Йозефа Кесслера на формування культурно-мистецьких традицій Львова першої половини XIX століття. *Українська музика: науковий часопис*. Львів, 2024. Вип. 3-4 (50-51). С. 156-164.
<https://doi.org/10.32782/2224-0926-2024-3-4-50-51-17>

Характеристика особистості здобувача.

Надія Явна здобула повну вищу освіту у Львівській національній музичній академії імені М. В. Лисенка і отримала диплом магістра «з відзнакою» 30.06.2021 року.

З 2021 р. до цього часу навчається в аспірантурі Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка за освітньо-науковою програмою доктора філософії (наукова керівниця – докторка мистецтвознавства, професорка кафедри історії музики ЛНМА імені М. В. Лисенка Кияновська Любов Олександровна).

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана українською мовою з правильним вживанням лінгвістичної та спеціальної термінології. Стиль викладених в дисертації матеріалів дослідження – науковий і відповідає усім вимогам стосовно написання наукових матеріалів.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної добродетелі. Під час виконання дисертації здобувачка дотримувалася принципів академічної добродетелі. За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації.

УХВАЛЕНО:

1. Дисертація Явної Надії «Фортепіанна творчість австрійських і німецьких композиторів Львова першої половини XIX століття в контексті культурного життя Галичини», представлена на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво», є ґрунтовним, інноваційним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що містить наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Дисертація присвячена питанням формування та розвитку фортепіанного мистецтва у Львові у першій половині XIX століття. Зміст дисертації відповідає визначеній меті та обраній спеціальності 025 «Музичне мистецтво»; поставлені здобувачкою завдання повністю розв'язано, основні положення дисертації мають наукову новизну.

Обсяг та структура дисертації відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій на ступінь доктора філософії.

Результати дисертації пройшли апробацію на чотирьох міжнародних науково-практичних і науково-творчих конференціях, основні положення відображені у трьох наукових публікаціях.

2. Викладене дозволяє дійти висновку, що дисертація Явної Надії «Фортепіанна творчість австрійських і німецьких композиторів Львова першої половини XIX століття в контексті культурного життя Галичини» містить теоретичну, практичну значущість, наукову новизну; її результати можуть бути запроваджені до науково-теоретичної та практичної сфери музичного мистецтва в Україні та світі. Дисертація, подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам, передбаченим пунктами 10 та 11 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

3. Рекомендувати дисертацію Явної Надії «Фортепіанна творчість австрійських і німецьких композиторів Львова першої половини XIX століття в контексті культурного життя Галичини» до публічного захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді для

присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» з галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Дисертацію «Фортепіанна творчість австрійських і німецьких композиторів Львова першої половини XIX століття в контексті культурного життя Галичини» було представлено на публічній презентації наукового дослідження, здійснений здобувачкою Надією Явиною в рамках проведення спеціального фахового міжкафедрального засідання відділу аспірантури та докторантury Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка, а також обговорено і схвалено наукові результати дослідження спеціальною комісією засідання, визначену Наказом №205 від 11 червня 2025 р., що засвідчує даний **позитивний висновок** про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Голова спеціального фахового
міжкафедрального засідання
відділу аспірантури та докторантury
Львівської національної
музичної академії імені М.В. Лисенка,
проректор з наукової роботи,
заслужений діяч мистецтв України,
професор кафедри композиції,
Лауреат Національної премії
України імені Т. Шевченка

Віктор КАМІНСЬКИЙ

Висновок підготовлено 18 червня 2025 р.